

Rzadkie dla fauny Polski gatunki wciornastków (*Thysanoptera*)
stwierdzone w Lublinie *

Rare species to the Polish thrips fauna (*Thysanoptera*)
collected in Lublin

KATARZYNA CZEPIEL-MIL

Katedra Zoologii Akademii Rolniczej, ul. Akademicka 13, 20-033 Lublin

ABSTRACT: In the years 2001–2003 research on thrips (*Thysanoptera*) was conducted in the city of Lublin (south-eastern Poland). 17 study sites were established in different parts of the city. In total 92 thrips species were recorded. Some of them are regarded as rare for Polish fauna: *Anaphothrips badius*, *Mycterothrips albidicornis*, *Neohydatothrips abnormis*, *Sminyothrips biuncinatus*, *Theilopodothrips pilosus*, *Thrips dilatatus*, *Thrips discolor*, *Megalothrips bonanni*, *Poecilothrips albopictus*.

KEY WORDS: *Thysanoptera*, thrips, rare species, E Poland.

Wstęp

Proces urbanizacji przebiega obecnie w bardzo szybkim tempie (MCINTYRE 2001). Jego wynikiem są powstające ekosystemy miejskie. Obszar środowiska naturalnego zostaje wykorzystany do różnych form działalności antropogenicznej. Nie pozostaje to bez wpływu na organizmy tu zamieszkujące. Intensywny rozwój miast spowodował wypieranie wielu gatunków roślin i zwierząt z ich naturalnych siedlisk, a w konsekwencji doprowadził do ich wymierania (INDYKIEWICZ, BARCZAK 2004). Jednocześnie zaobserwowano pozytywne reakcje niektórych gatunków zwierząt na procesy urbanizacyjne.

Pierwsze i jedyne badania nad składem gatunkowym wciornastków Lublina prowadzone były w latach 60. i 70. XX wieku przez SĘCZKOWSKĄ (SĘCZKOWSKA, GAWARECKA 1967; SĘCZKOWSKA 1974). Objęły one krótkotrwałe zbiorowiska roślin ruderalnych na obszarach obecnie zagospodarowanych.

* Druk pracy w 30% sfinansowany przez Akademię Rolniczą w Lublinie.

Teren badań i metody

Badania nad wciornastkami – *Thysanoptera* prowadzono w Lublinie w latach 2001–2003. Owady zbierano od kwietnia do października w odstępach dwutygodniowych na 17 wybranych stanowiskach o zróżnicowanym stopniu przekształcenia antropogenicznego, położonych na peryferiach miasta oraz w jego centrum (łąki świeże, suche i wilgotne oraz zbiorowiska kserotermiczne i ruderalne, a także zieleń parkowa). Owady zbierano za pomocą czerpaka entomologicznego, poprzez otrząsanie i wybieranie ich z roślin kwitnących oraz metodą pułapek Moerickego – stosowaną do odłowu owadów w koronach drzew.

Wyniki

W zebranych materiale wyróżniono 92 gatunki wciornastków, co stanowi ok. 43% fauny *Thysanoptera* Polski. Wśród nich znaleziono 9 gatunków uważanych za rzadkie i zagrożone wyginięciem w naszej faunie. Są to przede wszystkim mono- i oligofagi, o wąskim zakresie tolerancji na zmiany w środowisku, o długim okresie rozwoju (jedno pokolenie w ciągu roku), ograniczonych zdolnościach do partenogenezy, oraz formy krótkoskrzydłe i bezskrzydłe – co ogranicza ich rozprzestrzenianie się (KUCHARCZYK 2002). Za gatunki takie uznano te, które podawane są przez ZAWIRSKĄ (1988) i KUCHARCZYK (w druku) z rozproszonych, nielicznych stanowisk w Polsce, poławiane rzadko i w niewielkiej liczbie osobników.

Wykaz gatunków

Anaphothrips badius WILLIAMS, 1913

Gatunek występujący w Europie, a także w północno-wschodniej Azji (ZUR STRASSEN 2003). W Polsce spotykany rzadko, znany z terenu Niziny Mazowieckiej, Podlasia oraz Wyżyny Lubelskiej (ZAWIRSKA 1988). Gatunek wilgociolubny, związany z siedliskami trawiastymi. Stwierdzony na turzycach (*Carex* sp.) i trzcinie pospolitej (*Phragmites communis* TRIN.). W Lublinie złowiono po 3 osobniki tego gatunku za pomocą czerpaka, na turzycy zaostrojonej (*Carex gracilis* CURT.) na terenie wilgotnych łąk przy Zalewie Zembrzyckim.

Mycterothrips albidicornis (KNECHTEL, 1923)

Gatunek europejski (ZUR STRASSEN 2003). Podawany z Niziny Mazowieckiej i Podlasia (KUCHARCZYK, w druku). Gatunek leśny, żerujący na liściach roślin zielnych, drzew i krzewów. W Lublinie złowiono 1 osobnika za

pomocą czerpaka na terenie zieleni parkowej (Park Ludowy) oraz 2 osobniki w pułapkę Moerickego (Ogród Botaniczny).

Neohydatothrips abnormis (KARNY, 1909)

Gatunek europejski (ZUR STRASSEN 2003). W Polsce znany z Niziny Mazowieckiej, Wyżyny Lubelskiej oraz Niziny Sandomierskiej (KUCHARCZYK, w druku). Preferuje biotopy kserotermiczne, jest oligofagiem związanym z kwiatami roślin z rodziny motylkowatych (*Fabaceae*), m.in. występuje na janowcu (*Genista* sp.) i traganku (*Astragalus* sp.). Na badanym terenie odłowiono 8 osobników tego gatunku za pomocą czerpaka na stanowisku z murawą mezokserotermiczną (Górki Czechowskie) i 1 osobnika w pułapkę Moerickego (Ogród Botaniczny).

Sminythrips biuncinatus UZEL, 1895

Gatunek europejski (ZUR STRASSEN 2003). W Polsce bardzo rzadko spotykany. Ostatni raz złowiony na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej w latach 40. ubiegłego wieku (KUCHARCZYK, ZAWIRSKA 2001). Występuje na terenach łąkowych, jest oligofagiem związanym pokarmowo z kwiatami roślin z rodzaju wilczomlecz (*Euphorbia* spp.). Odżywia się pyłkiem, niekiedy innymi elementami kwiatu. Pojedyncze osobniki tego gatunku złowiono za pomocą czerpaka na stanowisku z łąką suchą (osiedle Czuby), a także przez otrząsanie wilczomleczu lancetowatego (*Euphorbia esula* L.).

Theilopodothrips pilosus (UZEL, 1895)

Gatunek europejski (ZUR STRASSEN 2003). Notowany z Niziny Mazowieckiej, Rostocza, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej oraz Wyżyny Śląskiej (SIERKA, GOCYŁA 2004). Gatunek ciepłolubny, żyjący na trawach na terenach łąkowo – leśnych. W Lublinie złowiono tylko 1 osobnika za pomocą czerpaka na stanowisku z roślinnością ruderalną (osiedle Kalina).

Thrips dilatatus UZEL, 1895

Gatunek europejski (zur Strassen 2003). W Polsce znany z obszaru Wyżyny Lubelskiej i Beskidu Zachodniego (KUCHARCZYK, w druku). Zamieszkuje łąki, jest oligofagiem żerującym na roślinach zielnych z rodziny trędownikowatych (*Scrophulariaceae*). Na terenie Lublina złowiono po jednym osobniku za pomocą czerpaka na stanowisku z murawą mezokserotermiczną (Górki Czechowskie) i na terenie zieleni parkowej (Park Ludowy).

Thrips discolor HALIDAY, 1836

Gatunek występujący w Europie i Ameryce Północnej (ZUR STRASSEN 2003). W Polsce notowany na obszarze Beskidu Zachodniego, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej oraz Wyżyny Lubelskiej (SIERKA, GOCYŁA 2004). Preferuje wilgotne łąki, jest monofagiem żyjącym na jaskrze rozłogowym (*Ranunculus repens* L.). W Lublinie złowiono 2 osobniki za pomocą czerpaka na terenie zieleni parkowej (Park Ludowy).

Megalothrips bonanni UZEL, 1895

Gatunek europejski (SCHLIEPHAKE, KLIMT 1979). W Polsce gatunek bardzo rzadko spotykany, zagrożony wyginięciem, dotychczas łowiony tylko na Pojezierzu Mazurskim i Podlasiu (KUCHARCZYK, w druku). Jest to wilgociolubny mykofag, występujący głównie pod korą starych drzew i w ściółce. W Lublinie złowiono za pomocą czerpaka po 1 osobniku na wilgotnej łące (Zalew Zemborzycy) i zieleni parkowej (Park Ludowy).

Poecilothrips albopictus UZEL, 1895

Gatunek występujący w Europie i Ameryce Północnej (SCHLIEPHAKE, KLIMT 1979). W Polsce bardzo rzadko spotykany, notowany z Niziny Mazowieckiej, Roztocza i Niziny Sandomierskiej (KUCHARCZYK, w druku). Jest gatunkiem mykofagicznym, występuje głównie pod korą drzew i w ściółce (preferuje drzewa liściaste). Na badanym terenie złowiono po 1 osobniku za pomocą czerpaka w runie leśnym (Las Dąbrowa) i zieleni parkowej (Park Saski) oraz 2 osobniki w pułapkę Moerickego (Ogród Botaniczny) i 1 osobnika także w pułapkę zawieszoną wśród drzew przy ulicy Leszczyńskiego.

Do wyżej wymienionej listy gatunków należy dołączyć także *Oxythrips cannabensis* KNECHTEL, 1923 – monofag na konopiach siewnych (*Cannabis sativa* L.). Gatunek ten występuje w Europie oraz w północnej części Ameryki, Afryki i Azji (ZUR STRASSEN 2003). W Lublinie wykazany w latach 70. XX wieku przez SĘCZKOWSKĄ (1974). W Polsce znany także z obszaru Niziny Sandomierskiej (KUCHARCZYK, w druku). Podczas badań w Lublinie w latach 2001–2003 nie odnotowany.

Podsumowanie

Ogółem w Lublinie stwierdzono dotychczas 10 gatunków wciornastków zaliczanych do rzadkich w Polsce i znanych tylko z nielicznych stanowisk.

Występowanie w Lublinie rzadkich gatunków wciornastków świadczy o zróżnicowanych ekologicznie biotopach w mieście. Wymienione gatunki znajdowano głównie na stanowiskach położonych na peryferiach Lublina,

zbliżonych swym charakterem do zbiorowisk półnaturalnych oraz na stanowiskach położonych w centrum miasta – średnio zdegradowanych. W takich środowiskach, nie poddanych silnej antropopresji, dość bogata szata roślinna stanowiła bazę pokarmową dla tych gatunków *Thysanoptera*. Mimo pewnych antropogenicznych przekształceń, biotopy te można uznać za cenne przyrodniczo na terenie miasta. Ochrona niektórych z nich może przyczynić się do zachowania rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków wciornastków.

SUMMARY

In the years 2001–2003 the studies on thrips (*Thysanoptera*) were conducted within the area of Lublin at 17 selected study sites of varied anthropogenic transformation level. The sites were situated on the edges of the city as well as in the centre. The studies aimed at gaining knowledge on qualitative and quantitative composition of the thrips of Lublin.

Insects were collected with an entomological net, by shaking from blossoming plants as well as with Moericke's traps used for collecting thrips in tree crowns.

In the collected material 9 species regarded as rare and endangered in our fauna were found: *Anaphothrips badius*, *Mycterothrips albidicornis*, *Neohydatothrips abnormis*, *Sminyothrips biuncinatus*, *Theilopodothrips pilosus*, *Thrips dilatatus*, *Thrips discolor*, *Megalothrips bonanni*, *Poecilothrips albopictus*. They belonged to five ecological groups distinguished on the basis of their food preferences as well as the habitats. The species were not numerous. They belonged to oligotopes and stenotopes

A mosaic character of some vegetation communities in the city area creates favourable conditions for feeding of thrips which are rarely found in Poland. In spite of some transformations, some study sites can be regarded as biotopes of high natural value. The largest threat to thrips is the change of habitat conditions as a result of a human activities as well as natural overgrowing of some areas.

PIŚMIENNICTWO

- INDYKIEWICZ P., BARCZAK T. (red.) 2004: Fauna miast Europy Środkowej 21. wieku. Wyd. LOGO, Bydgoszcz. 17 ss.
- KUCHARCZYK H. 2002: Rzadkie oraz zagrożone wyginięciem w Polsce gatunki wciornastków (*Thysanoptera*). [W:] Konferencja naukowa „Ochrona owadów w Polsce – ekologiczna i gospodarcza konsekwencja wymierania i ekspansji gatunków”, Olsztyn 21–23.09.2002. Wyd. PTE, Poznań i UWM, Olsztyn: 21.
- KUCHARCZYK H. [w druku]: Wciornastki (*Thysanoptera*) Polski. [W:] BOGDANOWICZ W. (red.): Fauna Polski. Wyd. IZ PAN, Warszawa.
- KUCHARCZYK H., ZAWIRSKA I. 2001: On the occurrence of *Thysanoptera* in Poland. [W:] MARULLO R., MOUND L. (ed.): Thrips and tospoviruses: Proceedings of the 7th International Symposium on *Thysanoptera*. e-book: www.ento.csiro.au/thysanoptera/Symposium/Section9/50Kucharczyk-Zawirska.pdf: 341-344.

- MCINTYRE N. E. 2001. Ground arthropod community structure in a heterogeneous urban environment. *Landscape and Urban Planning*, 52: 257-274.
- SCHLIEPHAKE G., KLIMT K. 1979: *Thysanoptera* Fransenflügler. Gustav Fischer Verlag, Jena: 477 ss.
- SĘCZKOWSKA K., GAWARECKA E. 1967: Przyłżeńce (*Thysanoptera*) roślin ruderalnych miasta Lublina. *Ann. UMCS, Lublin, sec. C*, 22: 107-115.
- SĘCZKOWSKA K. 1974: Przyłżeńce (*Thysanoptera*) występujące na roślinach szklarniowych. *Ann. UMCS, Lublin, sec. C*, 29: 187-193.
- SIERKA W., GOCYŁA A. 2004. Wykaz i rozmieszczenie geograficzne krajowych wciornastków (*Insecta, Thysanoptera*). *Thysanopteron Pismo Entomologiczne, Katowice*, 1 (1): 24-57. [<http://thysanopteron.net/>]
- ZAWIRSKA I. 1988: *Thysanoptera* collected in Poland. *Fragm. faun.*, 31 (13): 361-410.
- ZUR STRASSEN R. 2003: Die terebranten Thysanopteren Europas. *Goecke & Evers, Kelttern*. 277 ss.